

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

Onderzoek naar Koopvaardij WO2 opvarenden en -schepen

“na 80 jaar een ereschuld ingelost”

4 januari 2023

Antwoorden op uw vragen

In de afgelopen weken zijn er diverse opmerkingen en vragen bij ons binnengekomen over de twee rapportages die we inmiddels hebben verstuurd. Hieronder treft u de antwoorden aan op de meest prangende vragen die u ons stelde.

Waarom is een databank überhaupt nodig en wat is de meerwaarde daarvan?

De **Londense Collectie Koopvaardij (LOCK)** is een registratiesysteem van koopvaardij stamkaarten, opgezet in Londen na de capitulatie van Nederland. De collectie bevat ruim 17.000 kaarten met cruciale informatie over opvarenden en scheepsbewegingen in WO2. Begin 2022 is de collectie online gekomen via www.oorlogsbronnen.nl en www.nimh.nl. Alle kaarten worden nu bekeken, waarna de relevante informatie wordt opgenomen in onze databank. Deze zoektocht zal naar verwachting in februari 2023 worden afgerond.

Maar is het wel zinvol om dat te doen, als de informatie blijkbaar toch al online te vinden is? Het antwoord staat hieronder.

- *Geen enkel archief, ook niet het LOCK, is compleet*
Het complete LOCK archief bestaat uit circa 32.000 Nederlandse en buitenlandse kaarten. Het merendeel van de Nederlandse kaarten staat nu online, maar dat betekent niet per se dat alle opvarenden ook een kaart hebben. Veel informatie over de scheepvaartmaatschappijen in Nederlands Oost Indië ging verloren in de oorlogsjaren. De SHELL en bijbehorende dochtermaatschappijen hebben informatie over opvarenden niet altijd volledig gedeeld met het LOCK.
- *Veel individuele kaarten zijn incompleet of bevatten fouten*
De oorlogsjaren waren erg dynamisch en soms chaotisch. Het bijhouden van een correct en compleet kaartensysteem was een enorme uitdaging. Het zorgde voor veel kaarten waarop informatie ontbreekt en in sommige gevallen zelfs (deels) onjuist is.
- *De samenhang tussen personen en schepen ontbreekt in veel gevallen*
Op veel kaarten van opvarenden worden wel schepen genoemd, maar ontbreekt de link naar specifieke gebeurtenissen uit die periode. Die link wordt pas duidelijk als andere archieven worden geraadpleegd.
- *De kaarten zijn niet altijd eenvoudig te lezen voor niet-ingewijden*
De kaarten zijn soms in een soort steno geschreven, combineren Engelse en Nederlandse termen op willekeurige wijze en kennen geen standaard opzet. Het vraagt best wel enige uitleg om alle informatie te kunnen interpreteren.

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

De databank combineert allerlei informatie uit verschillende archieven en probeert die op een logische, overzichtelijke manier te presenteren. De losse informatie uit alle bronnen zijn noodzakelijke bouwstenen, de databank maakt van die stenen een herkenbaar huis.

Hoe ver is het onderzoek gevorderd?

Naast het LOCK onderzoek zijn tal van archieven en bronnen reeds geraadpleegd (zie ook de opsomming op pagina 4). Het bestuderen van de LOCK kaarten is de laatste stap in dit onderzoek.

Op dit moment staan er 17.389 stamkaarten van het LOCK online. En vandaag, op 4 januari 2023, zijn 14.064 kaarten doorzocht. Het blijkt dat de databank al zoveel informatie bevat dat 60-70 % van de kaarten reeds bekend is.

De verwachting is daarom dat uit de resterende 3.325 kaarten nog ongeveer 1.000 nieuwe namen gaan komen. Met enige marge zou het totale aantal Nederlandse Koopvaardij opvarenden in de Tweede Wereldoorlog uitkomen op ongeveer 18.000 personen.

Waarom worden de Oorlogsherinneringskruizen (OHK) niet genoemd bij de onderscheidingen?

De criteria voor een OHK passen niet goed bij onze criteria. Voor een OHK moest een zeeman zes maanden hebben gevaren in een gebied waar oorlogshandelingen konden worden verwacht. Wij vinden dat iedereen die op een schip heeft gediend het verdient om te worden herdacht. Een disciplinair vergrijp zorgde vaak dat het OHK niet werd toegekend, zelfs als betrokkene zes jaar onafgebroken was ingezet. Sommige zeelieden weigerden het OHK om principiële redenen. En de administratie was verre van compleet, waardoor achteraf in veel gevallen niet goed meer is te achterhalen of iemand het OHK wel of niet had ontvangen.

Het belangrijkste is eigenlijk dat een schatting van het aantal OHK per definitie een benadering zou zijn, maar bovendien op een ongewenste wijze een onderscheid zou kunnen maken tussen een groep met het OHK en een groep zonder OHK.

Voor onze Stichting komt een opvarende in aanmerking voor herdenking als hij/zij voldoet aan onze criteria. In die criteria staat ook niets over het behalen van onderscheidingen, hetgeen natuurlijk ook pertinent onjuist zou zijn.

Dit alles laat natuurlijk onverlet dat het Oorlogsherinneringskruis een eervolle onderscheiding is voor de mannen en vrouwen die ongevraagd en jarenlang onder uiterst gevaarlijke omstandigheden hun werk moesten doen op alle wereldzeeën.

Wat staat er verder in deze rapportage?

Op de volgende pagina treft u een overzicht aan van de stand van zaken van het onderzoek op 4 januari. Een toelichting op de cijfers en een uitgebreid bronnenoverzicht is te vinden op de pagina daarna.

Mocht u geen prijs stellen op deze update, of juist van mening zijn dat andere personen/organisaties ook op de hoogte zouden moeten worden gebracht, stuur ons dan een bericht op info@koopvaardijpersoneel40-45.nl en wij voeren de wijziging direct door in ons adresbestand.

De volgende update staat gepland op 4 februari 2023.

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

DATUM stand van zaken	4 januari 2023	verschil met 4 december
SCHEPEN		
Grote Handelsvaart (grote intercontinentale vracht-, passagiers- en tankschepen)	699	+3
Kleine Handelsvaart (kleinere kustvaart schepen en sleepboten)	418	+3
Totaal aantal schepen	1.117	+6
OPVARENDEN naar geboorteland (inclusief slachtoffers)¹		
Nederland	13.703	+922
Suriname	386	+10
Antilliaanse eilanden	730	+2
Nederlands Oost Indië	1.897	+47
Buitenland (alleen slachtoffers ²)	1.455	+4
Totaal aantal opvarenden	18.171	+985
SLACHTOFFERS naar nationaliteit		
Koninkrijk der Nederlanden	2.680	+2
Buitenlandse slachtoffers, onderverdeeld in:	1.455	
China	519	
Groot Brittannië	245	+4
India	474	
Portugal (met name Portugees Goa)	122	
Andere nationaliteiten	95	
Totaal aantal slachtoffers	4.135	+6
DEELGROEPEN (uit het totale aantal opvarenden)		
Vrouwen	88	+21
Lid Verzet	27	+9
Engelandvaarders	254	+51
Krijgsgevangenen	1.130	+48
DAPPERHEIDSONDERSCHIEDINGEN		
Nederlandse onderscheidingen, onderverdeeld in:	747	
Ridder Militaire Willems Orde 4 ^e klasse	6	
Bronzen Leeuw	65	+1
Bronzen Kruis	196	
Kruis van Verdienste	456	+1
Koninklijke Vermelding bij Dagorder (voor schepen)	6	
Andere	18	
Buitenlandse onderscheidingen	121	+1

¹ De aantallen laten treffend zien hoe groot en belangrijk de bijdrage was van opvarenden uit Suriname, de Antilliaanse eilanden en Nederlands Oost Indië, afgezet tegen de bevolkingsgrootte in die tijd.

² In het onderzoek is gekeken naar opvarenden met een Nederlandse nationaliteit, zowel overlevenden als slachtoffers, aangevuld met buitenlandse slachtoffers. De buitenlandse overlevende opvarenden zijn zo goed mogelijk gedocumenteerd in bemanningslijsten, maar de informatie is onvolledig en aantallen zijn daardoor onzeker.

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940 - 1945

Totaal aantal onderscheidingen

868

+3

Schepen

Er is onderzoek gedaan naar belangrijke gebeurtenissen tijdens de oorlog en opvarenden die op enig moment aan boord geplaatst waren.

Opvarenden

De groep opvarenden neemt iedere maand nog significant toe. Dit komt omdat de primaire koopvaardij collectie LOCK met ruim 17.000 stamkaarten sinds begin 2022 online beschikbaar is gekomen via www.oorlogsbronnen.nl Elke maand worden nu enige duizenden stamkaarten bestudeerd en op onderlinge samenhang bekeken. Ook andere collecties zijn in toenemende mate online toegankelijk, waardoor het onderzoek deels vanuit huis - en dus sneller - kan worden uitgevoerd.

Bij opvarenden is gezocht naar de juiste voor- en achternamen, geboortedata, plaatsingen op schepen, onderscheidingen en details overlijden (indien van toepassing).

Definitie Oorlogsslachtoffer Koopvaardij

De Stichting hanteert de volgende criteria voor een oorlogsslachtoffer van de Koopvaardij. Een slachtoffer is een persoon die op het moment van zijn/haar overlijden:

- de Nederlandse nationaliteit bezit, of is geboren in de gebieden die tijdens de Tweede Wereldoorlog onderdeel uitmaakten van het Koninkrijk der Nederlanden en is erkend als Nederlands onderdaan, of een andere nationaliteit dan de Nederlandse bezit, maar als opvarende aan boord was van een koopvaardij schip dat in het Koninkrijk der Nederlanden is geregistreerd;
- is overleden tussen 1 september 1939 (het begin van de Tweede Wereldoorlog) en 2 maart 1946 (de dag dat de vaarplicht voor de Nederlandse koopvaardij werd afgeschaft);
- is opgeleid tot zeevarende om commerciële zeevaartactiviteiten te ondersteunen. Onder zeevaartactiviteiten is niet begrepen de Zeevisserij of het Loodswezen;
- in dienst van een Nederlandse of buitenlandse organisatie is ingezet aan Geallieerde zijde tijdens de oorlog;
- is omgekomen door direct of indirect oorlogsgeweld, of de gevolgen daarvan.

Bronnenmateriaal

Nationaal Archief (NA): 2.06.084 Netherlands Shipping and Trading Committee (NSTC), 2.10.50.03 SAIP Japanse Interneringskaarten, 2.12.30 Ministerie van Marine Handelsbescherming, 2.16.31 Raad voor de Scheepvaart Londen, 2.16.32 Oorlogsonderscheidingen Koopvaardij, 2.16.40 Inspecteur Scheepvaart Londen, 2.16.54 Nalatenschappen zeelieden, 2.16.58 Raad voor de Scheepvaart, 2.19.255.01 Persoonsdossiers OGS, 2.19.275/2.19.281/2.19.316 Rode Kruis Nederlands Oost Indië, e.a.

Oorlogsgravenstichting (OGS): slachtoffer register.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH): 159 Londense Collectie Koopvaardij (LOCK) met scheepsbewegingen, bemanningslijsten en stamkaarten opvarenden, deels gedigitaliseerd en online toegankelijk bij NIMH en via www.oorlogsbronnen.nl

Stadsarchief Rotterdam en Amsterdam: archieven van rederijen, deels online beschikbaar.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD³): studies, getuigenverklaringen e.a.

Stichting Maritiem Historische Databank: website en databank.

Monumenten: van organisaties in binnen- en buitenland.

Websites: belangenorganisaties, rederijen, reünisten verenigingen, e.a.

Publicaties: boeken en artikelen over de Tweede Wereldoorlog, geschreven door veteranen, onderzoekers, historici e.a.

³ Tegenwoordig het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.